

Halmos Csaba: Rendszerváltás a munkaügyben. Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar, 2010.

Aki manapság a rendszerváltásról értekezik, nem egyszerű – lassan történelminek tekinthető – visszapillantásra vállalkozik, hanem óhatatlanul egyfajta értékítéletet is képvisel. Sok oka van annak, hogy napjainkban fellángolt a vita a körül: volt-e egyáltalán rendszerváltás, ha igen, mikor? 1988-89-ben, amikor megszületett a régi rendszer kereteit kétségtelen feszítő alaptörvények sora? A 90-es évek elején, a szabad választásokat követően? A 90-es évek második felében, amikorra kialakult a piacgazdaságnak megfelelő tulajdonosi struktúra? Vagy éppen most zajlik, az alkotmányozás részeként? Ha lefejtjük az egyes verziók mögötti politikai mázt – hiszen minden politikai alakzatnak megvan a maga rendszerváltással kapcsolatos mítosza -, mindegyik válaszban találunk racionális elemeket. Nem lehet vitatni, hogy a 80-as évek végén olyan, a szocializmus lényegétől idegennek tartott jelenségek tűntek fel és nyertek (a szó szoros értelmében vett) polgárjogot, mint a munkanélküliség vagy a sztrájk. Ugyanakkor az is tény, hogy a munkaerőpiac alapvető törvényei (Foglalkoztatási Törvény, Munka Törvénykönyve, de ide sorolható a Szakképzési Törvény is) a 90-es évek elején születtek meg, s valódi érdekegyeztetés csak a privatizáció előrehaladtával alakulhatott ki. Ha pedig a munkaerőpiac mai állapotát – különösen a foglalkoztatottság alacsony szintjét vagy a jogi szabályozás határfokát - szemléljük, azt a nézetet sem tekinthetjük élettől elrugaskodottnak, amely szerint nem a kialakult rendszer módosíthatása (nevezzük reformálásnak), hanem alapvető átdolgozása szükséges.

Halmos Csaba 1987. április 1-től 1990. május végéig volt az Állami Bér- és Munkaügyi Hivatal (ÁBMH) elnöke. S bár ezt követően is – vállalkozás vezetőjeként, oktatóként vagy éppen reaktivált főhivatalnokként – „közel volt a tűzhöz”, könyvében arra vállalkozik, hogy a 80-as évek végének változásait mutassa be. Nagy a kísértés, hogy ezt az időszakot állítsa be meghatározóként a munkaügyi rendszerváltás folyamatában, a szerző azonban ennek igen határozottan ellenáll. Már az előszóban leszögezi: a munkaügy piacosítása – azaz a rendszerváltás lényege – 1990. után lépett minőségi szakaszába. Ugyanilyen bölcsességgel lép el egy másik csapda elől a szerző, amikor igencsak háttérbe szorítja szubjektív élményeit, ehelyett korhű dokumentumokra építi mondandóját. Az pedig már természetes (és a tisztánlátás érdekében szükséges is), hogy e dokumentumokat kellő magyarázattal, adott esetben kritikai megjegyzésekkel lássa el. A szerzőre leselkedő harmadik veszély annak a korszaknak a degradálása, vagy akár tagadása, amelyben már nem meghatározó szereplőként vett részt. Halmos Csaba e téren is visszafogott, sőt talán elegánsnak mondható módon jár el. Különösen a foglalkoztatáspolitikai későbbi alakulása kapcsán kétségtelen tesz elmarasztaló megjegyzéseket, de ezeket általános gazdaságpolitikai fejtegetésekkel alátámasztva, annak a ma is aktuális problémának a jelzése érdekében teszi, miszerint igen nehezen tudatosul: sikeres foglalkoztatáspolitikai csak úgy működhet, ha az integráns és meghatározó része a gazdaságpolitikának. Összességében tehát Halmos Csaba munkáját mindenekelőtt annak hitelessége teszi értékesé és hasznossá.

A könyv nyolc területen (foglalkoztatáspolitikai, bérreform, a munkaügyi igazgatás átalakítása, az érdekegyeztetés bevezetése, a sztrájk jogi szabályozása, a Munka Törvénykönyve 1989. évi módosítása és a nemzetközi kapcsolatok alakulása) elemzi a 80-as évek végének munkaerő piaci történéseit. Ezek azok a legfontosabb témák, amelyekben jelentős változások történtek a jelzett időszakban. Ugyanakkor ki kell emelni, hogy egyéb, az átalakulással csak később érintett területeken is komoly előkészítő, illetve műhelymunka folyt Halmos Csaba irányításával. Elegendő csak arra utalni, hogy az 1992. július 1. napjával hatályba lépett Munka Törvénykönyve koncepcióját már 1989-ben kidolgozta az ÁBMH, s a jogszabály első szövegtervezete 1990. tavaszára elkészült. Kétségtelen, hogy ma már nincs jelentősége, de annak idején igencsak kényes és bonyolult feladat volt a polgári szolgálatról szóló törvényi szabályozás megalkotása. Mindezeket nem csak a szerző fentiekben említett mértéktartását dicsérendő említem. Ennél lényegesebb, hogy Halmos Csaba olyan kérdéseket tárgyal, amelyek így vagy úgy, de ma is aktuálisak. A szerző tehát nem egy életmű összegezésére, durvábban szólva: fényezésére vállalkozik, hanem törekvése - a hitelesség és a korhűség mellett - az időszerűség, a ma is élő problémák iránti figyelemfelkeltés.

Halmos Csaba munkája a munkaügyben lezajlott korszakos változások bemutatásával ennek az igen izgalmas kornak általános lenyomata is. Ezért nem csupán a munkaügyekkel foglalkozók, hanem a kor iránt érdeklődők, akár tudományos igényességgel közeledők számára is hasznos olvasmány.

Lőrincz György